

УДК 376.378.147.

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ МИРУ І ВІЙНИ». Матеріали ІХ Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, 2023. – 625с.

До збірника ввійшли матеріали і тези доповідей, подані учасниками ІХ Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, 2023 **«Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни» (25-26 жовтня 2023 року).**

Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори.

© Інститут спеціальної педагогіки
і психології ім. М. Ярмаченка
НАПН України, 2023
© Автори статей, 2023

МИРОТВОРЧИСТЬ ТА МИРОБУДУВАННЯ ЯК ПРИНЦИПИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	492
Трикоз С., ТЕХНОЛОГІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПОМІРНОГО СТУПЕНЯ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	497
Трофименко Л.І., СТРАТЕГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ І ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З АЛАЛІЄЮ	501
Ханзерук Л. О., ЯКІСНЕ ЗАДОВОЛЕННЯ ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ ЯК ІМПЕРАТИВ	506
Хомик Т. В., Михайлюк М. В., ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	510
Хорішман О. П., ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ПІД ЧАС ПУБЕРТАТНОЇ КРИЗИ ЗАСОБАМИ АРТ- ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	515
Хотенюк О.М., ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ	529
Хотенюк І.М. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	534
Храновська Л. В., ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ	537
Цимбалюк Н. П., Лукачук І. Д., Лозинська М. П., Білецька Н. М., СИСТЕМА РОБОТИ КЗ ЛОР «БАГАТОПРОФІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО- РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР СВЯТОГО МИКОЛАЯ»	541
Цуркан І. О., ОСНОВНІ ЗАСАДИ В РОБОТІ КОМАНДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ (КППС) У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	544
Чебаненко О. І., Бартман О. С., ЗНАЧЕННЯ ДОСТУПНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОВНОЮ ВТРАТОЮ СЛУХУ	547
Чеботарьова О. В., СТРАТЕГІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ	551
ЧЕПЧИНА І.І.,	

1. Sinev V., Khanzeruk L. The New Ukrainian School and the provision of quality competence-based education for students with SEN. ‘Social inclusion through segregation?’ (2020) Research Report № 7. P. 17-23.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Х.: Віват, 2020. 512 с.
3. Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я. Женева. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/2/11374-9898_dn_20181221_2449.pdf
4. Синьов В. М. Нова школа України і проблеми забезпечення якісної освіти дітей з особливостями розвитку // Європейські педагогічні студії / Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи; ред. кол. В. П. Андрущенко (голова) [та ін.]. Вип. 7. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 36-45.
5. Творчість. Академічний тлумачний словник <http://sum.in.ua/s/tvorchistj>

Хомик Тетяна Василівна
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

Михайлюк Марія Володимирівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Київський університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

На сучасному етапі розвитку української держави одним із пріоритетних напрямків політики є модернізація освіти з метою забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості дітей. Загальновідомо, що головною умовою особистісного та інтелектуального розвитку є збереження мовленнєвої функції та розвиток усіх психічних процесів (Л. Андрусишина, І. Барташнікова,

О. Барташніков, Н. Гаврилова, Н. Грицай, О. Давидова, Н. Ковальова, Г. Костюк, Л. Ружицька, Ю. Рібцун, Г. Силенок, Є. Соботович, О. Сташкевич, В. Тищенко та ін.). Труднощі у мовленнєвому розвитку можуть впливати на розвиток та функціонування пізнавальної сфери, зокрема й пам'яті, що може призвести до проблем зі здобуванням знань та розумінням матеріалу в межах початкової ланки освіти (Л. Андрусишина, О. Даниленкова, Т. Ілляшенко, А. Обухівська, С. Поліщук, Ю. Рібцун, М. Шеремет та ін.) [2; 3; 4].

В психологічних галузях під пам'яттю трактують відповідні процеси запам'ятовування, зберігання, відтворення певної інформації з навколишнього середовища та забування індивідом свого власного досвіду (М. Варій, Б. Данькова, С. Коробко, О. Коханова, Г. Люблінська, С. Максименко, О. Пасека, Ю. Приходько, О. Сергєєнкова, О. Столярчук, В. Сало, Ю. Трофімов, О. Яценко, В. Юрченко та ін.). За умови типового розвитку у молодшому шкільному віці даний психічний процес характеризується підвищеною здатністю до заучування та відтворення; зростає продуктивність, міцність та об'єм запам'ятовування інформації; зміна співвідношення мимовільного та довільного запам'ятовування, образної і словесно-логічної пам'яті; процеси мимовільного запам'ятовування та відтворення включаються у систематичне виконання учнями навчальних завдань; опанування здатністю набуття великих за обсягом і складних за змістом знань тощо (О. Белова, І. Барташнікова, О. Барташніков, О. Васильєв, О. Дроброштан, О. Куліш О. Кочегара, М. Осип, І. Терлецька, А. D. Baddeley, G. J. Hitch та ін.) [1; 3].

Наукові розвідки О. Белової, Н. Гаврилової, Т. Ілляшенко, А. Обухівської, Л. Ружицька, М. Шеремет та ін. констатують, що діти з порушеннями мовлення мають особливості розвитку психічної сфери. Зокрема, досліді Л. Андрусишиної, І. Барташнікової, О. Барташнікова, О. Белової, О. Даниленкової, Н. Гаврилової, С. Коробко, Н. Ковальова, Р. Мартинової, С. Коноплястої, Ю. Рібцун, Т. Сак, Є. Соботович та ін. наголошують на специфіці розвитку і функціонування пам'яті у означеної категорії. Фахівці відзначають обмежену здатність до запам'ятовування та відтворення як вербальної так і загальної

інформації; труднощі зі збереженням інформації та її послідовності; складнощі із запам'ятовуванням нового матеріалу та організацією інформації в пам'яті (слухо-мовленнєвих стимулів); складнощах з запам'ятовуванням імен, слів та речень та призводити до затримок в навчанні, а також зниженні самооцінки; переведенням слів у поняття та іншими аспектами пам'яті, що впливають на їхні навчальні досягнення та загальний розвиток; недостатньо сформовано процес запам'ятовування; недорозвиток навичок контролю (зокрема, вербального й слухо-мовленнєвого); зменшення обсягу основних видів й форм пам'яті; зниження ефективності переходу від одного виду пам'яті до іншого (перенесення словесної інформації в образну форму та навпаки, тощо); дефіцит пам'яті, що спричинений браком уваги та стабільності або віковими відмінностями розвитку в засвоєнні мовлення та ін. [1; 2; 4].

Все означене дало підстави для організації й проведення експериментального дослідження з метою дослідження рівня розвитку пам'яті у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення та типовим розвитком. За основу досліду було взято методичні напрацювання А. Д. Baddeley & G. J. Hitch сутність яких полягає у виконанні завдання, які вимагають зберігання інформації у короткочасній пам'яті. Зміст всіх обраних діагностичних проб було адаптовано з урахуванням віку та особливостей розвитку реципієнтів [5]. До досліду було залучено 20 молодших школярів (рівномірна кількість учнів з порушеннями мовлення та типовим розвитком), які навчаються в першому та другому класах Комунального закладу «Кисляцька спеціальна школа» Вінницької області.

Отже, до методики експериментального дослідження було включено завдання на: повторення послідовності слів за зразком; класифікації слів за значенням; повторення послідовності цифр за зразком; зорового пошуку піктограм. Кожна проба мала чітку структуру та передбачала визначену мету, мовленнєвий та дидактичний інструментарій, інструкцію, рівні допомоги, критерію та шкалу оцінювання.

Для інтерпретації отриманих даних використовувалися різні параметри.

Наприклад, кількість слів або картинок, які було збережено в короткочасній пам'яті, або кількість помилок під час повторення списку слів чи переказу зображення на картинці. Результати надають можливість встановити, які складові короткочасної пам'яті працюють більш ефективно у молодшого школяра, а які потребують підвищення уваги та тренування.

Узагальнені результати проведеного дослідження продемонстровано в Табл. 1. та на Рис. 1. Означені показники вказують на те, що у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення пам'ять переважно сформована на середньому (45%) та низькому (43%) рівнях. Високий (12%) рівень продемонструвала незначна частка учнів. Водночас, у дітей з типовим розвитком цей показник є вищим та знаходиться на високому (62%) та середньому (30%). Низький рівень продемонструвало лише 8% молодших школярів.

Таблиця 1.

Стан пам'яті у дітей молодшого шкільного віку

<i>Рівні</i>	<i>молодші школярі з порушеннями мовлення</i>	<i>молодші школярі з типовим розвитком</i>
Високий	12%	62%
Середній	45%	30%
Низький	43%	8%

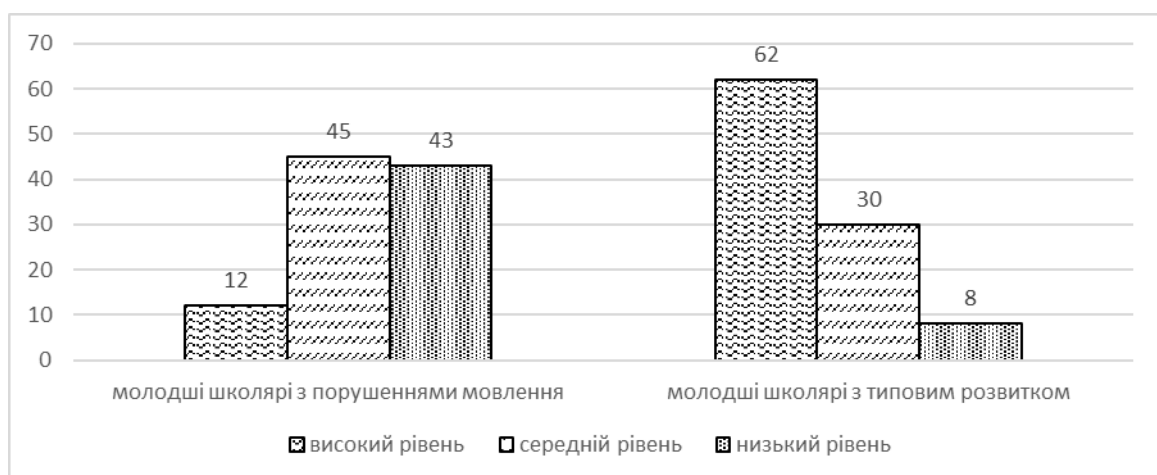

Рис. 1. Стан пам'яті у дітей молодшого шкільного віку (у % співвідношенні)

Під час виконання завдань з експериментальної методики було відмічено такі особливості пам'яті: *зменшений об'єм запам'ятовування вербального матеріалу*: у молодших школярів з порушеннями мовлення відмічається значно менша кількість правильних відповідей на завдання повторення послідовності слів за зразком у порівнянні з їх однолітками з типовим розвитком; відтворення 50% запропонованих на запам'ятовування слів, тоді як учні з типовим розвитком повторили в 90% запропонованих слів. Можемо припустити, що це в результаті обмеженості робочої пам'яті та слабку здатність до збереження та відтворення інформації у школярів з мовленнєвими труднощами; *короткотривалість збереження інформації*: під час виконання завдання учні як з порушеннями мовлення так і з типовим розвитком продемонстрували здатність зберігати інформацію протягом короткого періоду часу. Однак, молодші школярі з мовленнєвими труднощами мали меншу кількість правильних відповідей. Це може свідчити про те, що їм складніше довготривало зберігати інформацію; *специфіка збереження та відтворення вербальної інформації*: діти з порушеннями мовлення мають складнощі зі збереженням та відтворенням інформації у робочій пам'яті. Така особливість можлива в результаті наявності мовленнєвого порушення, яке перешкоджає повноцінному оволодінню мовою та мовлення. Відповідно, означена категорія учнів продемонструвала складнощі у класифікованні слів за значенням; *зменшений об'єм відтворення вербального матеріалу*: під час виконання завдання на повторення послідовності цифр за зразком, молодші школярі з порушеннями мовленнєвого розвитку показали суттєво меншу кількість правильно відтворених послідовностей в порівнянні з учнями з типовим розвитком. Це свідчить про значні труднощі у мовленнєвому запам'ятовуванні та роботі з короткочасною пам'яттю.

Отже, дані показники засвідчують значне зниження функціонування пам'яті у молодших школярів з порушеннями мовлення, що є підґрунтям для продовження більш детального вивчення стану розвитку всіх видів, форм та процесів пам'яті у означеної категорії дітей та розробки комплексу корекційно-

розвиткових завдань з метою вдосконалення їх функціонування в учнів з порушеннями мовлення.

Список літературних джерел:

1. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей з загальним недорозвитком мовлення з порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер. соціально-педагогічна, 2008. Вип. X. С. 306-310

2. Логопедія : підручник / За ред. проф. М. К. Шеремет. Вид. 5-те, доповн. та переробл. Київ, 2019. 856 с.

3. Мартиненко І. В. Логопсихологія : курс лекцій : навч. посіб. Вид. 3-тє, виправл. і доповн. Київ : ДІА, 2019. 120 с.

4. Рібцун Ю. В. До проблеми логопсиходіагностики різних видів пам'яті дошкільників з алалією. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, August 18, 2023; Cambridge, UK, С. 202-204.

5. Baddeley A. D., & Hitch, G. J. (2005) Working memory. *Psychology of learning and motivation*, 8, P. 47-89.

Хорішман Оксана Павлівна,
вчитель зарубіжної літератури НРЦ №21 Оболонського району м. Києва
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ПІД ЧАС ПУБЕРТАТНОЇ КРИЗИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Процес становлення та розвитку особистості розпочинається з моменту народження людини та триває протягом усього її життя. Однак особливу роль відіграє період підліткового віку, коли відбувається пубертатна криза та закладаються багато фундаментальних чинників, що виконують роль життєвих орієнтирів у ході подальшого розвитку особистості. У цьому контексті особливо важливим є те, щоб дитина з інтелектуальними порушеннями не